

Sprievodca štúdiom: Európa si podmaňuje svet

Tento sprievodca je navrhnutý tak, aby vám pomohol zopakovať a prehĺbiť si vedomosti o období veľkých zámorských objavov, ich príčinách, priebehu a dôsledkoch. Obsahuje kvíz s krátkymi otázkami, návrhy na eseje pre hlbšie zamyslenie a slovník kľúčových pojmov.

Kvíz: Overte si svoje vedomosti

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého textu. Kľúč k správnym odpovediam nájdete nižšie.

1. Aké boli hlavné dôvody, prečo Európania v 15. storočí začali hľadať nové obchodné cesty do ďalekých krajín?
 2. Akú úlohu zohral portugalský princ Henrich Moreplavec v zámorských objavoch?
 3. Popíšte cestu, ktorou sa Portugalci snažili dostať do Indie, a uveďte dvoch kľúčových moreplavcov spojených s touto trasou.
 4. Na akej myšlienke bol založený plán Krištofa Kolumba doplávať do Indie a ktorý staroveký dokument ho inšpiroval?
 5. Prečo sa nový svetadiel nevolá Kolumbia, ale Amerika?
 6. Ako sa Fernão Magalhães zaslúžil o praktický dôkaz, že Zem je guľatá?
 7. Vysvetlite pojem kolonializmus a vymenujte štyri európske štáty, ktoré sa v 16. storočí stali koloniálnymi mocnosťami.
 8. Kto boli Hernán Cortés a Francisco Pizarro a ktoré vyspelé civilizácie dobyli?
 9. Aké nové plodiny a aké nové choroby sa v dôsledku zámorských objavov dostali z Ameriky do Európy?
 10. Kto bol Bartolomé de Las Casas a aký bol jeho postoj voči zaobchádzaniu s domorodým obyvateľstvom?
-

Kľúč k správnym odpovediam

1. Hlavným dôvodom bolo dobytie Byzantskej ríše osmanskými Turkami v roku 1453. Turci ovládli obchodné stanice vo východnom Stredomorí, čo predražilo dovoz tovaru z Orientu, ako korenie a prepychové látky. Preto bolo potrebné nájsť novú cestu, ktorá by obchádzala územie ovládané Turkami.
2. Henrich Moreplavec, syn portugalského kráľa, aktívne podporoval objavné plavby. Zhromaždil okolo seba slávnych cestovateľov, zbieral mapy a cestopisy a pre úspech výprav založil kartografickú školu, čím položil základy portugalských úspechov.
3. Portugalci hľadali cestu do Indie oboplávaním Afriky smerom na východ. Kľúčovou postavou bol Bartolomeo Diaz, ktorý v roku 1488 objavil najjužnejší cíp Afriky (Mys dobrej nádeje). O desať rokov neskôr, v roku 1498, Vasco da Gama úspešne doplával touto cestou až do Indie.
4. Krištof Kolumbus tvrdil, že Ďaleký východ je možné dosiahnuť plavbou opačným smerom, teda na západ cez Atlantický oceán. K tejto myšlienke ho inšpirovala antická Ptolemaiova mapa sveta, ktorá však obvod Zeme vypočítala ako menší, než v skutočnosti je.
5. Svetadiel dostal meno na počesť florentského moreplavca a cestovateľa Ameriga Vespucciho. Bol skalopevne presvedčený, že Kolumbus objavil úplne „Nový svet“, a nie Áziu, a na jeho počesť bol kontinent pomenovaný Amerika.
6. Magalhãesova výprava v rokoch 1519-1521 ako prvá oboplávala svet. Lode vyplávali zo Španielska smerom na západ, preplávali okolo Južnej Ameriky, prekonali Tichý oceán a do Španielska sa vrátili z východnej strany, čím prakticky dokázali guľatosť Zeme.

7. Kolonializmus je proces podmanenia a ovládania slabších území mocnejším štátom, ktorý ich riadi podľa vlastných záujmov. V 16. storočí sa koloniálnymi mocnosťami stali Španielsko, Portugalsko, Anglicko (Británia) a Nizozemsko.

8. Boli to španielski dobyvatelia (conquistadori). Hernán Cortés v rokoch 1519-1521 dobyl ríšu Aztékov na území dnešného Mexika. Francisco Pizarro v rokoch 1531-1533 dobyl ríšu Inkov, ktorá sa rozprestierala na území dnešného Peru.

9. Z Ameriky sa do Európy dostali plodiny ako kukurica, paradajky, zemiaky, kakao, tabak, ananás či vanilka. Európania si však zo zámoria dovezli aj dovtedy neznáme choroby, napríklad syfilis.

10. Bartolomé de Las Casas bol katolícky kňaz a dominikán, ktorý sa stal zástancom indiánskeho obyvateľstva. Kritizoval kruté zaobchádzanie, vraždy a útlak domorodcov zo strany španielskych kolonizátorov a celý život bojoval za rovnoprávnosť všetkých ľudí a rás.

Návrhy na eseje

Nasledujúce otázky sú určené na hlbšiu analýzu a syntézu informácií. Odpovede si vyžadujú komplexnejšie uvažovanie a prepojenie viacerých faktov z textu.

1. Analyzujte hlavné motivácie, ktoré viedli Európanov v 15. a 16. storočí k zámorským objavom. Zvážte ekonomické, intelektuálne (renesančná zvedavosť) a politické faktory.

2. Porovnajte portugalský a španielsky prístup k hľadaniu novej cesty do Indie. Zamerajte sa na kľúčové osobnosti, zvolené trasy, použité technológie a výsledky pre jednotlivé krajiny.

3. Diskutujte o dlhodobých dôsledkoch zámorských objavov pre Európu aj pre novoobjavené územia. Zahrňte do svojej úvahy výmenu tovarov, plodín, chorôb, myšlienok a vznik kolonializmu.

4. Popíšte civilizácie Aztékov a Inkov, ako sú prezentované v texte. Vysvetlite, ako bolo možné, že malé skupiny španielskych dobyvateľov dokázali tieto rozsiahle a vyspelé ríše dobyť.

5. Na základe úryvkov z denníka Krištofa Kolumba a správy Bartolomého de Las Casas analyzujte protichodné ciele a postoje Európanov voči domorodému obyvateľstvu Ameriky.

Slovník kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Astrolab	Navigačný prístroj používaný na zisťovanie polohy lode pomocou merania výšky hviezd nad obzorom.
Eldorado	Mýtická krajina v Južnej Amerike oplývajúca zlatom. Španielski dobrodruhovia verili v existenciu „Zlatého muža“ (El Dorado) a hľadali túto krajinu bohatstva.
Indiáni	Nesprávne pomenovanie pre pôvodných obyvateľov Ameriky, ktoré použil Krištof Kolumbus, pretože sa domnieval, že pristál v Indii.

Karavela	Typ lode používanej portugalskými objaviteľmi. Mala špeciálny druh plachiet, ktorý jej umožňoval plavbu aj v neznámych oblastiach s nepredvídateľnými vetrami.
Kartografia	Veda, ktorá sa zaoberá zhotovovaním zemepisných máp.
Kolonializmus	Podmanenie a ovládanie slabších území niektorým veľkým, mocnejším štátom, ktorý tieto územia riadi vo svoj prospech.
Kvadrant	Navigačný prístroj v tvare štvrtiny kruhu so stupnicou, pomocou ktorého námorníci určovali polohu lode meraním výšky hviezd.
Mahagón	Kvalitný druh dreva, ktorý sa využíval na výrobu luxusného nábytku a častí lodí.
Mys dobrej nádeje	Najjužnejší bod Afriky, objavený v roku 1488 Bartolomeom Diazom. Názov vyjadroval nádej Portugalcov, že čoskoro dosiahnu brehy Indie.
Nový svet	Pomenovanie pre americký kontinent, ktoré sa začalo používať na začiatku 16. storočia, keď si Európania uvedomili, že ide o nový svetadiel.
Orient	Označenie pre krajiny Ďalekého východu, odvodené z latinského slova <i>orient</i> , čo znamená „východný“.
Ptolemaiova mapa	Mapa sveta zostavená starovekým gréckym astronómom Ptolemaiom v 2. storočí. Až do 15. storočia bola považovaná za najlepšiu dostupnú mapu.
Veterná ružica	Pomôcka, pomocou ktorej moreplavci určovali smer a silu vetrov.